

LEHETETLEN KÜLDETÉS?

66

Kollár Tibor

Kiszolna temploma részletformái máig mutatják a település kiemelkedő voltát. Éppen ezek az építészeti részek keltették föl érdeklődésemet első ottjártamkor, 2008-ban. Szomorúan kellett szembesülnöm az épület tragikus állapotával. A hajó boltozata beomlott, a déli és a nyugati fal súlyos károkat szenvedett, de a szentély boltozata még tartotta magát.

A 20. század viharai Kiszolnát súlyosan érintették. A nagyjából 370 tagú evangélikus szász közösség 1944-ben menekült Ausztriába és Németországba. A háború után néhány család visszaköltözött, de ez nem tudta megakadályozni az egyházköztség feloszlását, ami 1976-ban következett be. A templom még épen állt 1980-ban, egy 1988-as fényképen a hajóboltozaton kisebb beomlások láthatók. 1993-ra a hajó mennyezete teljesen megsemmisült. Helyiek elmondásából derült ki, hogy néhány év múlva traktorral döntötték le a hajó déli falát. A motiváció talán a „múltat végleg eltörölni” lehetett. Mindenesetre azóta a tudatos pusztítás megállt, és a szentély napjainkig nagyrészt fennmaradt, a boltozat legalábbis, a tetőzet azonban beszakadt. A falak ázni kezdtek, és a lemeszelt falképekről egyre-másra hullott a vakolat.

Helyszíni látogatásomkor elsősorban a figurális boltindítások váltották ki érdeklődésemet. Az északnyugati sarokban egy főkötös női fejet, az északkeletiben egy hullámos hajú, szintén női fejet, a délkeletiben egy szakállas férfifejet faragtak ki. Az nyilvánvaló volt számomra is, hogy a szentély napjai meg vannak számlálva. Időközben a Nemzeti Együttműködési Alap támogatásával a Möller István Alapítvány mezőségi templomkutatási programot indított el. Ennek keretében fölkértük Papp Szilárd művészettörténészt, hogy egyfajta nekrológiaként tanulmányt írjon a zsolnai templomról, még a teljes összeomlás előtt. 2014-ben és 2015-ben történtek a helyszíni bejárások. A szentély falán lefolyó víz hatására előtűnő

freskókat és a hajóábrázolást többen látták. Papp Szilárd szenzációs felfedezésének a lényege, hogy fölismerte: a zsolnai kép a római Navicella-mozaik másolata, mint erről e hasábokon részletesen olvashatnak.

A fölfedezés akkora horderejű volt, hogy a Möller István Alapítvány műhely-konferenciát és sajtótájékoztatót szervezett Budapesten, 2016. február 18-án. A sajtóvisszhang váratlanul nagy volt. Az AFP budapesti tudósítója részletes beszámolót készített, amely öt nyelvre lefordítva bejárta a világot. A magyar és a román írott és elektronikus sajtó is nagy terjedelemben tárgyalta a fölfedezést, és a templom állapotát. Időközben ugyanis Makay Dorottya tartószerkezet-tervező mérnök megerősítette azt a laikus vélekedést, hogy a szentély boltozata valószínűleg nem éli túl a következő telet.

Ezalatt a magyar kormány Rómer Flóris Terve fölillantotta azt a reményt, hogy a templom szentélye megmenthető. Diószegi László és a Teleki László Alapítvány nagy szerepet vállalt abban, hogy Zsolna bekerülhetett a programba négy-millió forintos támogatással. A Rómer Flóris Terv meghatározott prioritásainak kevésbé felelt meg Kiszolna, így egyfaj-

ta kivételes „elbánásban” részesült mint a középkori Magyarország kulturális örökségének fontos emléke.

Az első problémát a tulajdonviszony kérdése jelentette. Kiderült, hogy – bár úgy tudtuk, a templomot az evangélikus egyház a megyei tanácsnak adta – a tulajdonos valójában az ortodox egyház. A mentés folyamata az ígéretes kezdet után megakadni látszott. Helyi értelmiségiek korábban is próbáltak tenni a templomért, így Corneliu Gaiu régész és Vasile Duda művészettörténész. Zsolnán az ortodox hívek nem a régi templom átalakítása utáni használatban, hanem új építésében gondolkodtak. Pár éve el is készült az új ortodox templom a régi szomszédságában. A fölszentelés fényes külsőségek között zajlott. A régi templom romját a növényzet jótékonyan eltakarta, így az ünnepi hangulatot semmi sem zavarta. Világos volt számunkra, hogy a megyei vezetők ingerküszöbét a romtemplom sorsa nem érte el, és külső „hatás” nélkül az épület pusztulása elkerülhetetlen. Próbálkoztunk tudományos és diplomáciai vonalon, olasz és német szálon, eredmény nélkül.

Utolsó kétségbeesett ötletként egy híres sportolót kerestünk, aki örökbe fogadhatná a templomot. Abban az időben

67

a nagybányai női kézilabdaklub volt az ország egyik kirakatcsapata, ott játszott a holland válogatott, világbajnoki ezüstérmes Lois Abbingh. Ő elfogadta fölkérésemet, és az ügy mellé állt. Egy edzés után autóba ült, hogy meglátogassa a templomot. Az eseményről értesítettük a sajtót. Nagy meglepetésünkre a megyei tanács elnöke meghívott a tanácsházára, hogy az legyen a sajtótájékoztató helyszíne. Egyébként zajlott az önkormányzati választások kampánya... A kedélyes hangulatú fogadáson bejelentette: Lois Abbingh közbenjárása számára olyan fontos, hogy a megyei tanács partner lesz a templommentésben. Első lépésben a romot megyei tulajdonba veszik, és a magyar támogatás összegének megfelelő forrást bocsátanak rendelkezésre. Radu Moldovan megyei

tanácselnök tartotta a szavát, a jogászok elvégezték a munkát, a megyei pénz a múzeum számlájára került. De közben múlt az idő, már beköszöntött az ősz, és féltő volt, hogy lehetetlen lesz az engedélyek beszerzése. Ismét szükség volt a „külső” segítségre, és ez kiváló időzítéssel meg is érkezett. A mentőakció nagy támogatója, Puskás Imre helyettes államtitkár október 27-ére helyszíni sajtóbejárást hirdetett meg, meginvitálva a Beszterce-Naszód megyei tanács vezetőit. Mindjárt nyomás helyeződött a hivatalok képviselőire, az engedélyek egy része megérkezett, a többitől eltekinttünk, és a sajtóbejárás résztvevői már a kívül-belül aládúcolt szentélyt látták.

A Teleki László Alapítvány bonyolítja a munkálatokat. Diószegi László re-

mek kivitelezőt talált a szatmárnémeti Sebastian Manita személyében. Már havazott, amikor elkészültek az ideiglenes védőtetővel. Kiss Lóránd marosvásárhelyi falkép-restaurátor és munkatársai pedig elvégezték a sürgősségi konzerválási teendőket. Betegünk állapotát stabilizáltuk, az akut életveszélyt elhárítottuk, de még intenzív osztályos kezelés szükséges, messze még a rehabilitáció. El kell készülnön a végleges tető, meg kell történnjen a falképek és a szobrászati elemek restaurálása, és – meggyőzve a helyi közösséget – biztosítanunk kell a templom fenntartását. Fönn kell tartanunk az érdeklődést, a figyelmet, összpontosítani az erőket, hogy a reménytelennek látszó küldetés a magyar-román-együttműködés siker-története legyen.

SAVING THE CHURCH OF KISZOLNA

The recent discovery of the fourth copy of Giotto's lost Navicella composition in the apse of Kiszolna's historic church attracted national and international attention. It is still a mystery how Giotto's composition reached a relatively peripheral location of Western Christianity. In a state of advanced disrepair, the church of the 12th century German settlement was built in the 14th century. When the community turned to Lutheranism in the Reformation era, the medieval murals were painted over. At the end of World War II, the Germans still living in Zsolna were forced to flee to the West, together with the Saxons of Northern Transylvania, and few have ever returned. The village was repopulated mostly with Romanians and, after the elderly Saxon population eventually died out, the church was passed into the possession of the Orthodox Church. In the 90s, partly due to deliberate destruction, its nave collapsed completely, followed by most of the walls. Local, Transylvanian and Hungarian intellectuals have tried several times to save the church, but the local government and the Romanian ministry have not offered any support. The initiatives to apply scientific and diplomatic pressure have all failed as well. Finally, much coveted assistance was provided by the government of Hungary in the context of the Rómer Flóris Plan. Famous handball player Lois Abbingh also contributed to the success. Her intervention convinced the local government to become a partner, take possession of the ruins and provide financial assistance in an amount equal to the Hungarian financial aid. The emergency work is coordinated by the Hungarian Teleki László Foundation. The organizers hope to turn the once hopeless quest into a story of successful cooperation between Hungarians and Romanians. Unfortunately, most monuments in the Beszterce region face a highly uncertain future. When not torn down, the historic churches are renovated with a heavy hand.